

Společenská odpovědnost nestojí víc peněz. Špatné zadávání veřejných zakázek ano

Stavební sektor je velmi komplikovaným průmyslovým odvětvím, které má své specifické problémy. Z ekonomického pohledu významně přispívá k tvorbě HDP. V posledních pěti letech tvořily veřejné zakázky průměrně 37 % ze všech stavebních prací v České republice. To znamená, že veřejný sektor má značnou sílu ovlivňovat trh prostřednictvím svých investic a je schopen maximalizovat pozitivní přínos pro lidi, ekonomiku a omezit negativní dopady na životní prostředí. Strategický (společensky odpovědný) přístup k zadávání veřejných zakázek, který sílu veřejných investic využívá, už řadu let funguje ve Velké Británii. O tamější praxi, přínosech a nákladech, ale i o problémech odpovědného zadávání hovoří **ředitel společnosti Action Sustainability, Shaun McCarthy, OBE**, který začátkem dubna vystoupil na konferenci v Praze. Na této konferenci, pořádané Ministerstvem práce a sociálních věcí ve spolupráci s Ministerstvem dopravy, se diskutovalo o tom, jaké jsou příležitosti pro společensky odpovědné zadávání ve stavebních veřejných zakázkách.



Využívají veřejné orgány ve Velké Británii svou kupní sílu k podpoře udržitelnosti? Jak to u vás funguje?

Ano, ze strany veřejného sektoru je zde silný tlak, který má tendenci ovlivňovat chování hlavních dodavatelů. Velcí dodavatelé ovšem často reagují na veřejné tendry, ale nereprodukuje snahu o udržitelné chování ve svých obchodních smlouvách, což vede k tomu, že jedna část sektoru usiluje o zachování současného stavu a druhá reaguje na požadavky udržitelnosti ze strany svých klientů.

Jakými problémy se zabývají veřejní zadavatelé a jaké jsou jejich konkrétní požadavky?

Veřejný sektor zahrnuje široké spektrum organizací, které mají tendenci řídit se různými zásadami v závislosti na jejich politické agendě. Ovšem existují právní předpisy, které veřejný sektor musí dodržovat. Zákon o sociálních hodnotách (*Social Value Act*) vyžaduje, aby veřejní zadavatelé při zadávání zakázek vytvářeli sociální hodnoty. Je tu ale problém – zákon sociální hodnoty nedefinuje ani nevysvětluje, jak by se mělo při jejich vytváření správně postupovat nebo jak je měřit. Veřejní zadavatelé většinou do svých nabídek za-

hrnují váhový koeficient za účelem vytváření sociálních hodnot, obvykle 20%, a pak se zeptají svých dodavatelů a poddodavatelů, co plánují udělat. Důsledkem je řada reakcí s nejrůznějšími modely opatření, z nichž některé jsou dobré a jiné velmi špatné. Můžu s hrdostí říct, že můj tým nedávno spolupracoval s britským železničním sektorem na vypracování společného rámce sociálního dopadu, který tento problém pomáhá řešit. Najdete ho na adrese: <https://www.sparkrail.org/Lists/Records/DispForm.aspx?ID=25815>. Navíc většina veřejných zadavatelů nemá dostatečné zdroje na to, aby mohli řídit výkonnost poddodavatelů, ani na rozvoj programů pro řízení dodavatelských vztahů, což znamená, že ne všechny sliby o vytváření sociálních hodnot učiněné ve fázi zadávacího řízení jsou nakonec naplněny.

Vláda Spojeného království jako první zavedla zákon o moderním otroctví, ale kvůli nedostatku v parlamentním procesu nebyli veřejní zadavatelé povinni jej dodržovat. Nyní se pracuje na nápravě a veřejní zadavatelé toto riziko berou velmi vážně. Máme závažné důkazy moderního otroctví na staveništích, dokonce dochází k nelegálnímu dovozu pracovních sil z východní Evropy. Existují vzdělávací programy i programy pro zvyšování povědomí veřejnosti, které pomá-

hají lidem rozpoznat známky moderního otroctví v praxi. V dodavatelském řetězci zboží jsme se nicméně zatím dotkli pouze špičky ledovce tohoto problému. Kromě několika pozoruhodných výjimek mají hlavní dodavatelé jen malou představu o tom, kdo jsou jejich poddodavatelé pod první úrovní, a netuší, jakými pracovními normami se řídí.

Vydání pokynů ISO 20400 v roce 2017 poskytlo strategický rámec pro udržitelné zadávání zakázek. Největší dodavatel ve Velké Británii, společnost Balfour Beatty, tvrdí, že je prvním podnikem na světě, který byl poměřován podle tohoto standardu, a že dosahuje značného pokroku ve svém akčním plánu. Ve srovnání s Francií nebo Nizozemskem probíhá přijetí standardu pomalu, ale už začíná být viditelné. Ministerstvo dopravy požaduje, aby všichni železniční provozovatelé sjednotili své zadávání veřejných zakázek s tímto standardem. Také skupina subjektů zřízovaných úřadem *Greater London Authority* zavedla politiku, aby se standardem své zadávání veřejných zakázek sladila, ale zbývá jim ještě vyžadovat to samé od svého dodavatelského řetězce. Naše nezisková internetová stránka www.iso20400.org poskytuje globální platformu ke sdílení informací o tomto standardu.

Některé místní orgány stanovily s pomocí procesu plánování cíle jak pro veřejné, tak pro soukromé developery. Ty odrážejí lokální problémy, jako je zaměstnanost, učňovské vzdělávání, místní zakázky apod. Některé dále udávají minimální standardy pro budovy na základě britských norem BREEAM a CE-EQUAL. Tato opatření jsou účinná, ale mohou vést k nežádoucímu chování. Stalo se např., že dodavatel, z jehož pracovní síly muselo být 5 % tvořeno uční s 9měsíční smlouvou u místního městského orgánu, zaměstnal potřebný počet učňů a propustil je, jakmile byl projekt ukončen, ačkoli ještě nedokončili učňovské vzdělání.

Mezi další problémy, které jsou v současnosti na politickém radaru, patří vedle změny klimatu také plasty na jedno použití. Úžasný seriál BBC *Modrá planeta* přinesl problematiku plastového odpadu v oceánech do našich obývacích míst. Obrovským problémem se stává kvalita ovzduší. Přesvědčivými lékařskými důkazy je doloženo, že oxidy dusíku a částice z průmyslových procesů, zejména ze vznětových motorů, mají nepříznivý vliv na lidské zdraví.

Jaká je reakce ze strany dodavatelů, kteří mají na starosti realizaci projektů?

Dochází zde ke změnám, ale zřejmě příliš pomalu. Někteří dodavatelé pořád fungují v režimu „řízeného nedodržování předpisů“. Ve svých nabídkách slibují modré z nebe, aniž by měli v úmyslu svým závazkům dovést, protože jsou přesvědčeni, že zadavatel je nebude kontrolovat. Dokonce i když obvykle mají 6 měsíců na nápravu případného nesouladu. Projekty jako Londýn 2012, Crossrail a nověji HS2 nebo rekonstrukce Parlamentu byly průlomové. Klady důraz na pravidelné podávání zpráv a dodavatelé museli výsledky doložit faktickými důkazy. Díky tomu jsme zaznamenali lepší využívání našeho cloudového nástroje pro podávání zpráv www.sustainabilitytool.co.uk, a to jak ve Velké Británii, tak prostřednictvím našeho podnikání v Austrálii.

Tento trend měl nepředvídatelný důsledek. Tím, že povoláme dodavatele k odpovědnosti dostát svým smluvním závazkům, přirozeně zjistíme, že většinu práce nevykonává hlavní dodavatel, nýbrž jeho dodavatelský řetězec, na nějž připadá až 80 % smluvní hodnoty. Tyto dodavatelské řetězce se rozvíjejí na všechny strany a zahrnují množ-

ství malých podniků, často rodinných firem předávaných z generace na generaci. Londýn 2012, olympijské hry, odhalil v tomto dodavatelském řetězci obrovský nedostatek kompetence k dosažení vysokých standardů udržitelnosti. Uvedený problém je příliš velký na to, aby ho jakákoli organizace dokázala vyřešit sama, proto jsem v roce 2012 založil Školu dodavatelského řetězce (*Supply Chain School*, www.supplychainschool.co.uk). Začali jsme se sedmi partnery a stanovili jsme si cíl zapojit v prvním roce 600 studentů do virtuálního učebního prostředí. Získali jsme jich 3 000. Nyní, v roce 2019, má škola 85 partnerů a přibližně 35 000 registrovaných uživatelů. Můžeme prokázat významné zlepšení, ale pořád je toho třeba ještě hodně udělat.

Nejde ale jen o selektivní reakce na požadavky klientů, zadavatelů. Mnoho subdodavatelů první úrovně a hlavních dodavatelů má své vlastní strategie a plány udržitelnosti, které aplikují ve svých provozech a dodavatelských řetězcích.

Začátkem dubna jste vystupoval na konferenci v Praze, kde se mluvílo o příležitostech odpovědného zadávání ve stavebnictví. Jak hodnotíte dopad udržitelného zadávání veřejných zakázek na stavební odvětví?

Moje zpráva o dopadu programu Londýn 2012 na různé sektory (<http://www.cslondon.org/publications/?category=1&did=109>) poskytla jednoznačné důkazy o změnách v sektoru stavebnictví, které byly iniciovány zadáváním veřejných zakázek. Tyto změny stále pokračují a existuje jen málo veřejných zakázek, které nezahrnují udržitelnost v té či oné formě. Ekonomický přínos se projevuje např. v tom, že více zaměstnanců pochází z řad místních obyvatel, zapojuje se více místních podniků, snižují se emise, zlepšuje logistika a narůstá trend výstavby mimo stavenišť. Pořád jsou tu ale problémy; tempo změn je příliš nízké vzhledem k naléhavosti změny klimatu, průmysl se potýká s obrovským nedostatkem dovedností a stárnoucí pracovní silou, dopad Brexitu může omezit přísun kvalifikované pracovní síly z EU a kultura průmyslu není vždy přívětivá ke všem členům naší společnosti. Snažíme se vyřešit tento problém prostřednictvím programu *Fairness, Inclusion and Respect* (<https://www.supplychainschool.co.uk/uk/fir/construction/default.aspx>).

Není pravda, že kvůli společenské odpovědnosti je všechno nákladnější? Stojí to za to?

Společenská odpovědnost nestojí víc peněz. Špatné zadávání veřejných zakázek ano. Samozřejmě nejdřív je třeba poznamenat, že existují určité základní principy. Pokud vám připadá v pořádku, že zaměstnanci vašich dodavatelů vykonávají nucenou práci nebo jsou k ní zavázáni dluhem a pracují v nebezpečných či nezdravých podmínkách, pak vás bude spolupráce s dodavateli, kteří respektují základní lidská práva, stát víc než spolupráce s těmi, kteří je nerespektují. Jestliže vám nevádí spolupracovat s dodavateli, kteří nedodržují zákony nebo používají korupční a neetické praktiky, budete si muset za legální a etický dodavatelský řetězec trochu připlatit. Co, kromě těchto základních hodnot, by vás na tom, že využíváte méně zdrojů, méně energie a generujete méně odpadu, mělo stát víc? Proč by slušné zacházení s vaší pracovní silou a vyhledávání místních kvalifikovaných pracovníků a konkurenceschopných místních dodavatelů mělo být dražší? Uvažujte nad celoživotními náklady na spotřebu zboží a služeb. Zamyslete se nad tím, jakou hodnotu bude mít pro širší společnost dát dlouhodobě nezaměstnanému člověku práci, takže bude po zbytek života platit daně, místo aby pobíral dávky, nebo zaučit a zaměstnat bývalého delikventa, a umožnit mu tak přispívat společnosti místo toho, aby spáchal další zločin a byl znovu uvězněn. Zvažte, jak prospěje zdravotnictví, když pracovní síla nebude otrávená dieselovými výpari a nebude pracovat v nebezpečných podmínkách.

Chcete-li být v udržitelném zadávání veřejných zakázek efektivní, musíte mít jasno v tom, jak přesně by vám měl váš dodavatelský řetězec pomoci dosáhnout vašich cílů udržitelnosti. Určete si prioritní kategorie dodávek a služeb, které mají největší dopad. Musíte své dodavatele zasvětit hned na začátku a vzít je na tuto cestu s sebou a pochopit, co pro vás mohou udělat. Musíte je efektivně řídit a hlídat, aby dostáli svým slibům. ■

Připravila:

Ing. Eva Chvalková

*Projekt „Podpora implementace a rozvoje sociálně odpovědného veřejného zadávání“
Ministerstvo práce a sociálních věcí
www.sovz.cz*